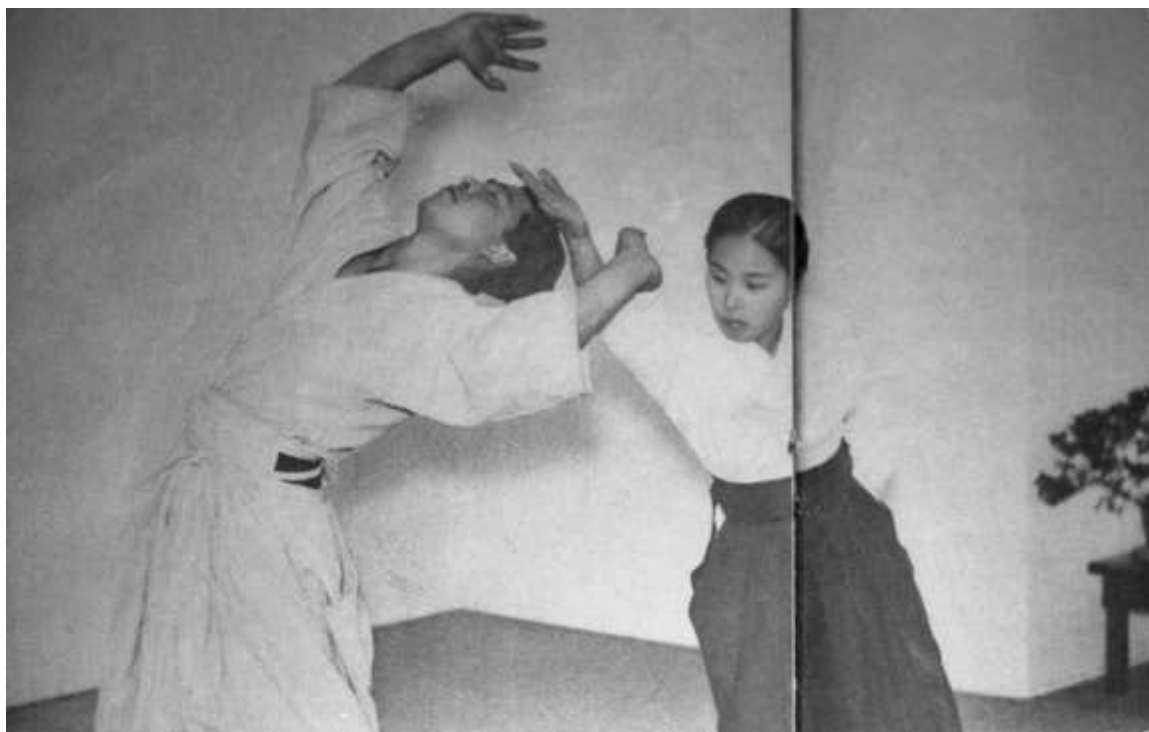

Kunigoshi sensei, mikor került kapcsolatba először az Aikidoval?

1933 Januárjában kezdtem, abban az évben, amikor elvégeztem az főiskolát. Onnan kezdve egészen a tokiói bombázásokat közvetlenül megelőző időszakig tudtam gyakorolni. Egyszer megkértek, hogy önvédelmet tanítsak egy cég női alkalmazottainak. A vállalat a híres Asakusa Templomban lévő Kanimari Mon (Vihar Kapu) mellett volt, Tokió óvárosában. Oda a jól ismert Yakumo Koizumi (egy ismert Meiji korabeli író, akit az olvasó inkább a Lafcadio Hearn néven ismerhet) unokájával és Koizumi Kazuko kisasszonnyal mentem. Ott együtt oktattunk. Habár ő már meghalt. Aztán elkezdődtek a bombázások és megszólaltak a szirénák és kezdett kicsit veszélyessé válni a dolog, úgyhogy abba kellett hagynunk. Nem igazán tudtunk sokat gyakorolni.

Ön az Ushigoma Dojoban (a mai Hombu Dojo) edzett?

Igen, így van. A dojo kért meg, hogy tanítsak Asakusában.

Gondolom nem volt sok női *deshi* (Aikidot tanuló diák – *a ford.*) abban az időben.

Csak ketten voltunk! A másik nő 2-3 évvel volt fiatalabb nálam. Egészen néhány évvel ezelőttig kaptam tőle újévi üdvözlő lapokat. Most úgy tűnik, hogy az unokaöccse jár a dojoba. De ahogy mondta, akkoriban nem járt sok nő a dojoba. Még így is, Uesiba Sensei nem éreztette velünk, hogy különböznénk azzal, hogy megváltoztatott dolgokat „mert te nő vagy.”

Ki ismertette meg önnel a [harc]művészetet?

Az én esetemben igazán senki nem ismertette meg velem. Magamtól mentem, iskolába menet a 6:30-as reggeli edzésre. Ön esetleg ismeri a néhai Kenzo Futaki Senseit? Ő volt a barna rizsen alapuló Makrobiotikus Diéta oktatója. Vele szoktam volt járni. Már ő is elhunyt.

A dolgok nem úgy voltak mint most, nem sokan ismerték a [harc]művészetet. Azt mondanám, hogy körülbelül hat uchideshi volt, aki a dojoban élt és aludt és nagyjából ugyanennyi, aki otthonról járt edzeni. Ha az uchideshi még nem ébredtek fel, nem tudtunk bejutni a dojoba és kint kellett várakozni a hidegben, ha-ha!

Milyenek voltak akkoriban az uchideshi?

Ott volt Yonekawa Úr, Shirata Úr, Funahashi Úr és a néhai Yukawa Úr. Aztán volt még egy valaki, aki Oszakából jött, Oku Úr. Néhány éve csak úgy meglátogattott. Talán Yonekawa Úr volt közülünk a legidősebb. Tavaly együtt látogattunk el a Kasamában lévő Inari Szentélyhez, az O-Sensei halálának 10. évfordulójára emlékező szertartásról.

Nagyjából két évvel ezelőtt csodálatos történeteket hallottunk Yonekawa Senseiről. Hogy emlékszik, amikor edzettek, az „Aikido” név már használatban volt?

Azt hiszem akkoriban Daito Ryu-nak hívták.

„Daito-Ryu Aiki-Jujutsu?”

Azt hiszem valami olyasmi volt, mert egyszer kaptam egy makimono tekercset (valamiféle írást vagy képet tartalmazó papírtekercs. – *a ford.*), aminek Daito Ryu volt a címe. Úgy tűnik nekem, hogy az Aikido név nem sokkal a háború kitörése előtt honosodott meg. Mintha az Aikido név magára a Daito Ryu-ra utalna. Később, bármikor amikor kérdeztek e felől azt válaszoltam, hogy ez Szokaku Takeda Sensei hagyománya (ryu-ja).

Uesiba Sensei gyakorlatain Ó hogyan magyarázta el az Aikido technikákat?

Nem számított, hogy mit kérdeztünk tőle, azt hiszem mindig ugyanazt a választ kaptuk. Amúgy is, egyetlen lélek nem volt ott, aki bármit is megértett abból, amit mondott. Azt hiszem főleg spirituális témákról beszélt, de a szavainak a megértése túlmutatott rajtunk. Később összegyűltünk és megkérdeztük egymástól, hogy „Miről is beszélt a Sensei?” ha-ha!

Ez a „Budo Renshu” könyv egyik példánya. Kettő vagy Három évvel ezelőtt adták ki. Biztos vagyok benne, Kunigoshi Sensei, hogy Ön ezt jól ismeri.

Én rajzoltam hozzá a képeket. Yonekawa Urat vagy Tomiki Urat kértem meg, hogy modellt álljon. minden nap edzés után készítettem róluk egy vázlatot. Pont amikor valamelyikük készült volna elrepülni, mondtam, hogy „Állj!” és ott megálltak. A dobás pillanatában mondtam, hogy „várjatok egy másodpercet”, és lerajzoltam a pozíciót. Aztán később, otthon befejeztem a részleteket. Persze a családom mindig megkérdezte, hogy „Mégis mit csinálsz?”, amikor a tükör előtt állva igyekeztem felidézni egy bizonyos kinézetet vagy helyzetet, hogy lerajzolhassam. Ha-ha!

Körülbelül mikor jelent meg először ez a könyv?

1933-ban kezdtem és nagyjából egy évvel utána jött a könyv, szóval gondolom 1934 körül. Nagyon nehéz volt megrajzolni ezeket a képeket! Mindegyiket kétszer kellett megcsinálnom, tudja! Még így is sokszor éreztem úgy hogy maradtak hibák. A második könyv végül sosem került nyomtatásba...Akárhogy is, ebben a verzióban vannak az első rajzok.

Akazawa Sensei volt olyan kedves és megmutatott nekünk egy „Budo” című könyvet, amit 1938 körül nyomtattak és ebben rajzok helyett fényképek vannak.

Nem vettem részt annak az elkészítésében, de biztos vagyok benne, hogy a fotók jobbak a többség számára. 1938-ban volt? Nézze milyen fiatal volt (Uesiba) Kisshomaru Úr akkor!

Eredetileg miért jelent meg a „Budo Renshu” könyv?

Először azért kezdtem el a képeket rajzolni, hogy én magam emlékezzek a technikákra. Mivel, akármelyik napon, gyakoroltuk például az Ikkjo-t (ikkajo) és nikjo-t (nikajo), de mire kiértem a dojo kapuján, már alig emlékeztem rájuk. Úgyhogy megnéztem másokat és leskicceltem, amit csinálnak, hogy megértssem, mi is történik. Aztán egy napon a yotsuya-i (Tokió belvárosa) édességbolt tulajdonosa, Takamatsu úr, arra járt és azt mondta: „Hé, elég jó dolgod művelsz ezekkel az illusztrációkkal, rajzolásnál nekem is egy adagot?” Azt válaszoltam rá, hogy ezeket csak emlékezetből csináltam és nem másoknak van címezve. Erre ő meg azt mondta, hogy „Hát akkor keresek valakit (gyakorló partnernek) és pózolunk neked.”

Így kezdődött ez az egész. Amíg dolgoztunk rajtuk, Uesiba Sensei megnézte őket és szíves hozzájárulását adta. Ezután ez a projekt egyre inkább egy rendes vállalkozássá vált és [O-Sensei] utasította Yonekawa urat, hogy ezt vagy azt a pozíciót vegye fel. „Pontosan csináld!”, ordította, ha-ha! Egy ideig alig tíz percet tudtam gyakorolni az egy órás edzéseken, mert mindig ülnöm kellett és figyelni a mozgásokat, hogy később fel tudjam idézni őket.

Emlékszik, hogy nagyjából mennyi kiadás született?

Hát ez jó kérdés...ahhoz a részéhez nem volt közöm. Vajon ki volt, aki ezzel foglalkozott? Talán Yonekawa urat lenne érdemes megkérdezni. Akárhogy is, csak azok kaptak belőle, akik már egy bizonyos szintig elsajátították az alapokat. Sensei mindig emlékeztetett minket arra, hogy „Ha valaki, aki csak most jött a dojoba így próbálna gyakorolni, megsérülne, szóval ezt ne mutassátok kezdőknek.”

Kicsoda írta a magyarázatokat, amik az illusztrációk mellett vannak?

Azt hiszem egy barát, Takamatsu úr írta nekünk ezeket. Aztán máskor Uesiba Sensei és én leültünk és ő megmutatta hogyan kell, „a jobb kéznek így kell állnia” vagy „inkább így” és így együtt megcsináltuk a rajzokat.

**Igen sok technika van ebben a könyvben.
Körülbelül mennyi időbe telt ez a munka?**

Szerintem egy év sem volt. Aztán, persze, voltak olyan alkalmak is, amikor O-Sensei hirtelen azt mondta, „Ennyi elég lesz mára” és egyszerűen abbahagytuk. Semmit sem haladtunk, ha neki nem volt kedve dolgozni rajta.

Uesiba Sensei egészen a haláláig keresztül kasul utazta Japánt. Ön elkísérte bármelyik útjára?

Igen, Ayabe-be (az Omoto vallás központja, Kiotó mellett) és Tanabe-be (O-Sensei szülőhelye és a család lakhelye) és pár másik helyre. Onnan továbbmentem Kunamo-ba (ez egy hegyes vidék és egy, az O-Sensei által követett sintó irányzathoz köthető szentély helye) rajzolni. A rajzolás volt az egyik oka, hogy részt vettem az

utazásokon. A régi időkben semmilyen megkülönböztetés nem érte a deshiket, csak mert nők vagy férfiak voltak. Egyszer én és a többi deshi a Kishu régióba (itt található a fent említett helyek) utaztunk el O-Sensei-jel. Először Tanabe-be mentünk, utána Ayabe-be és utána Kiotóba. Mire a régi fővárosba értünk már csak én voltam vele. Gondolom, manapság az emberek alapból nem cipelnének ilyen nehéz holmikat és a tanárok valószínűleg cipelnék a saját dolgaikat. De akkoriban, ha valaki „deshinek” hívta magát, függetlenül attól, hogy férfi vagy nő, nem is gondolt volna arra, hogy a tanárral vitesse a saját dolgait. Szóval ott voltam én, egy akkora bőröndöt húzva magam után, amibe én is elfértem volna és a saját dolgaimat is cipeltem. Hát, cipeltem, amit cipelni kellett, de most a lábam nem akart emelkedni a talajról. Még így is, O-Sensei sosem mondta volna, hogy „Nehéznek tűnik, majd én cipelem”, nem is kértem volna meg rá. Egyszerűen akkoriban így mentek a dolgok. Sensei soha nem cipelt semmit magával, csak egy kis táskát és egyetlen gyakorló kardot. Akkor egyszer azonban nagyon nehéz volt cipekedni, ha-ha!

Kunigoshi asszony, eredetileg miért kezdett el Aikidozni?

Én magam a *kembu* tánc stílust akartam tanulni, ami kardot használ és hasonló a mozgása a harci víváshoz. Az apám katona volt és megengedte, hogy elmenjek a Wakamatsu-choban lévő dojoba. Néhány barátommal elmentünk és azt mondtuk, hogy kembut akarunk tanulni. Azt válaszolták, hogy „Itt nem tanítunk kembut, Aiki-t tanítunk, de most épp megy egy gyakorlás, ha meg szeretnétek nézni.” Ezt követően teljesen rákaptam.

Akkoriban mennyi edzés volt egy nap?

Ott volt a reggel 6-os edzés, aztán egy másik reggeli edzés 10-kor. Aztán azoknak, akik napközben dolgoztak, volt három edzés este. Meg az uchideshik bármikor edzettek ezen időpontokon kívül is.

Uesiba Sensei lánya, Matsuko is edzett akkoriban?

Nem, nem járt le túl sokat. Személyesen nagyon keveset tudtam beszélni Matsuko kisasszonnyal. A házuk össze volt kötve a dojoval, szóval néha átjött és teával kínált minket vagy azt mondta, hogy „Sok ételünk maradt még, maradtok ebédre?“, és akkor mind maradtunk és ettünk egy jót. Még így is, nem igazán volt alkalmam beszélgetni vele az életéről vagy edzésekről.

Van önnek fényképe abból az időszakból?

Azokban az időkben, tekintve a körülményeket nem készítettünk sok képet. Emlékszem egyszer valamiért mind összegyűltünk a dojoban és mind felsorakoztunk a szentély előtt egy szuvenír kép erejéig. De ez volt az egyetlen. Kíváncsi vagyok, hol lehet az a kép. Nem igazán volt sok lehetőségünk vagy alkalmunk képeket készíteni.

Gondolom nem. Kissomaru Sensei is edzett akkoriban?

Abban az időszakban, amit én ismerek, nagyjából akkor kezdhetette a gimnáziumot. Nem emlékszem pontosan, de akkoriban nem hiszem, hogy sokat gyakorolt volna. A Shinjuku Birodalmi Kert melletti iskolába járt. Ma Shinjuku Gimnáziumként ismerik, de évekkor ezelőtt 6-os Számú Középiskola volt a neve. Azt hiszem azután kezdett edzeni, hogy elvégezte azt az iskolát.

Összehasonlíthatná az Aikidot, amire a Hombu Dojoból emlékszik, és az Aikidot, ahogy ma művelik?

Talán azért, mert olyan kevesen voltunk, de akkoriban sokkal érettebbnek vagy kiforrottabbnak éreztem. Ma sokkal inkább hasonlít iskolára: befizeted a díjakat és elmész az órákra ettől az időponttól eddig az időpontig. Nem hiszem, hogy szándékosan alakult így, de nekem ilyen érzés.

Már megváltoztak a dolgok, így hátra kell hagyni ezeket az érzéseket. De mégis csodálatos, hogy még tartja a kapcsolatot az akkori barátaival.

Olyan kevesen voltunk, hogy szoros kötelék alakult ki a többiekkel. Gondolom most, hogy minden olyan nagy, senki sem tudja ki jön, ki megy. Emlékszem, ha valaki azt mondta, hogy „Le kell mennem vidékre, de nincs rá pénzem” valaki azonnal mondta volna, hogy „majd én adok kölcsön, ne aggódj”, csak így.

Akkoriban kaptak a deshik dan (fekete öv) fokozatot Senseitől?

At első dolog, amit kaptam egy *mokuroku tekercsnek* nevezett átadó oklevél volt. Uesiba Sensei azt mondta nekem „Igazából ezt le kellene másolnom és úgy odaadnom, de nincs erre időm, úgyhogy kérlek, vidd el az enyémet és másold le magad.” Szóval van egy *maikmono*-m (teljeskörű instruktori engedély – *a ford.*), amit én magam másoltam. Ha megkérdeznék, hogy mit is jelent pontosan a *makimono*, azt mondhatnánk, hogy bizonyos szinten egy dan fokozatnak felelt meg. Később hallottam, hogy valaki úgy emlegetett, mint *sandan* (harmadik dan fokozat), bár akkor mindig azt válaszoltam, hogy semmi ilyesmit nem kaptam, úgy tűnik, hogy a dojoban ilyen fokozattal van ott a nevem. Egyszer el is mentem megnézni és valóban így volt. Még mindig elgondolodom rajta, hogy ez

hogyan is történt, ha-ha! Ráadásul még nem is tudtam róla! Amikor én edzettem, nem voltak dan fokozatok, szóval eléggé meglepett.

Láttuk a régi filmekben (amikben *jukent* használtak a bemutatókon), de Önök használtak *jukent* (bajonett és puska)?

Igen, használtunk. Valaki döfött a gyakorlófegyverrel, mi pedig megpróbáltuk kezelni ezt a fajta támadást. Lándzs elleni védekezést is tanultunk. Igazából minden fő fegyver típusból akadt a dojoban. Még tőlem is elvárták, hogy gyakoroljam a bokken vágás elleni védekezést. És nem is csak azt várták el, hogy elkerüljük a bokkent hordó ember támadását. Azt is elvárták, hogy felvegyük a támadó szerepét és forgassuk a fegyvereket. Amikor vágsz a fegyverrel, annak egy magas füttyülő hangot kell hallatnia, de eleinte nem volt egyszerű ezt a tökéletes hangot előidézni. Inkább egy mély suhanó hangot sikerült produkálni, ha-ha! Nagyjából egy év után azonban, már sikerült elkapni a jó hangot.

Nagyjából akkor, amikor a háború kezdődött, az alma materem nyári szabadságon volt így körülbelül három napot egy inkább önvédelemre, mint Aikidóra hasonló dolog tanításával töltöttem. Ha azt az 50 embert, aki ott volt el tudtuk volna osztani három csoportba a három instruktornak, semmi baj nem lett volna, de az első napon az egyik instruktor hangje teljesen elment így kettő edző maradt. Nekem 30 ember jutott. Ez azt jelentette, hogy mindegyiküknek ukéznom (megcsinálni az eséseket) kellett, bumm, bumm, bumm. Nyári vakáció volt és nagyon meleg. Annyira izzadtam, mintha esett volna az eső. De szerintem ha tanítani akarsz, az uke oldalon is helyt kell állnod. Amikor a dojoban gyakorolsz és nem csinálsz mást csak dobálsz az embereket, akkor az , úgy gondoltam, nagyon nehéz az uchideshinek , mivel reggel, délben és este csak esnek.

Azt hiszem abban az időben ismerte Takeshita tábornokot. Ő is aktívan gyakorolt?

Oh, igen, Ő nagyon aktív volt. Úgy tűnik az akkori császár is jól ismerte, mivel egyszer olyasmit kérdezett tőle, hogy „Takeshita, még mindig Aikidozol?” Most, az Aikido a nemzetközi budo része, de akkoriban azok kezdtek el Aikidot tanulni, akik egy bizonyos szinten már túlléptek kendóban és judóban.

Megtapasztalta valaha, milyen amikor köztlenül O-Sensei dobja el?

Igen, így van és soha nem fogta vissza magát csak azért, mert nő voltam. Aikidóban mindig azt hallja az ember, hogy nem számít a test méret, de szerintem ját bizonyos hátránnyal, ha az ember kicsi. Amikor a partnerem ráfogott a csuklómra, általában annyi hely maradt, hogy átérte a saját ujjait. Amikor én fogtam meg őket, mindig maradt kb. ennyi hely. Mindkét kézzel rájuk kellett fogynom, minden erőmmel, amivel csak tudtam és nagyjából akkor tudtam kiegyenlíteni az ő egykezes fogásukat. Ezekben a helyzetekben ez nagy hátrány. Olyan erősen kellett fogynom, hogy megmerevedtem és attól kezdtem félni, hogy nem leszek elég rugalmas. Két vagy három évvel azután, hogy abbahagytam az edzést, még mindig eléggé merev voltam.

Azokban az időkben a kezdők is hakamát hordtak?

Mindenki hakamát hordott. Amikor csatlakoztál, edzőruhát kellett vened és abba a hakama is beletartozott. A többségnek fekete volt, de néhányuknak fehér. Az enyém fekete volt...vagy fehér?

Először fehéret vettem, de annyira koszos lett, hogy hazavittem és befestettem feketére. Nagyon nehéz volt mosni ezeket.

Kunigoshi Sensei, Ön tanult rajzolni, különösképpen az iskolában. A képet, amiket a „Budo Renshuhoz” készített nagyon értékes referencia munkák.

Amikor manapság vissza gondolok rájuk, úgy érzem, igen jól sikerültek. Az iskolában végeztem egy dizájn tanfolyamot, de az főleg a ruhadivattra vonatkozott. Amikor a technikákat rajzoltam le, a fejjel kezdtem egy körrel, utána rajzoltam le a karokat és a lábakat és ennyi volt az egész nagyjából. Csak néhány másodperced van elkapni a kata-t. Aztán hazamentem és ott szépen hozzájuk rajzoltam a kimonót és a hakamát (a pálcika figurákhoz). A Daito Rynál lévő makimono tekercek pont így készültek. A fej egy fekete pötty, ahogy a pálcika kezek is és két vonal mutatja a lábakat. A figurák úgy néznek ki, mint a hangyák! Némelyiknél még kard is van...

Mostanra a Hombu egy nagyon jó hely lett sok deshivel, de gondolom ez a kor „hideg vize”, nem vonz, hogy újra kipróbáljam. Az időm nagy részét tea ceremóniákkal töltöm, de ahogy fogom a vízbúvárt, azt úgy fogom mint egy kardot. Az érzés ugyanaz bennem és emlékszem azokra a dolgokra, amiket Sensei mondott nekem. Akár teát készít az ember, akár egy csokor virágot, sok a közös pont az Aikidoval. Mert az egész világ (tenchi) mozgásból és nyugalmi állapotból, fényből és árnyékból tevődik össze. Ha minden csak mozogna és mozogna, teljes lenne a káosz, nem?

Ezek az ideák Kínából jöttek, nem?

Igen, Kínából. De azt hiszem az elképzelés, hogy a mennyke és a föld a yinből és a yanból (vagyis a Pozitív és Negatív elvek) emelkedett ki nem csak Kínára korlátozódik. Persze a szavak különböznek, ezek csak kifejezés beli különbségek. A világ minden nemzete ugyanazt az igazságot követi szerintem. Bármikor süt is a Nap, árnyékoknak is kell lenniük. Azt hiszem elmondhatjuk, hogy ugyanez igaz a budora is, nem?